

POSSEIBLE: FELSEFE DERGİSİ

Cilt 12/ Sayı 1 / Temmuz 2023

ISSN: 2147-1622

Beauvoir, Varoluşçuluk Ve Sonsuz

Deniz Soysal

Süleyman Demirel Üniversitesi
denizsoysal@sdu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0923-7410

Öz

Bu makalede Simone de Beauvoir'ın Pirus ve Sineas adlı eserinde savunduğu insan yaşamının anlamının sonsuzun herhangi bir biçiminde bulunamayacağı iddiası incelenmiştir. Beauvoir insanın sonsuzda anlam arama biçimlerini sorgular. Sonsuz; Tanrı, insanlık ve Hegel'in sunduğu Tin olmak üzere üç farklı biçimde karşımıza çıkabilir. Beauvoir bu alternatiflerin her birini inceleyerek onun kendi varoluşçuluğunun temel ilkeleriyle uyuşup uyuşmadığını denetler. Ona göre sonsuzun bu farklı biçimleri insanın temel varoluşsal özgürlüğüyle çelişmektedir ve bu nedenle de metafizik anlamda hayatın anlamı olarak belirlenmeye uygun değildir.

Anahtar Sözcükler: Beauvoir, varoluşçuluk, hayatın anlamı, sonsuz, Hegel

Posseible: Felsefe Dergisi, 2023, 12(1), 1-105.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8171421>

Kategori: Araştırma Makalesi / Gönderildiği Tarih: 01.12.2022
Kabul Edildiği Tarih: 05.04.2023 / Yayınlandığı Tarih: 25.07.2023

POSSEIBLE: JOURNAL OF PHILOSOPHY

Volume 12 / Issue 1 / July 2023

ISSN: 2147-1622

Beauvoir, Existentialism And Infinite

Deniz Soysal

Süleyman Demirel University
denizsoysal@sdu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0923-7410

Abstract

In this article, Simone de Beauvoir's claim, as she defended in her work *Pyrrhus and Cineas*, that the meaning of human life cannot be found in any form of infinite, is examined. Beauvoir questions the ways in which man searches for meaning in the infinite. Infinity can appear in three different forms as God, humanity and the Spirit as presented by Hegel. Beauvoir examines each of these alternatives to see whether any one of them fits with the basic principles of her own existentialism. According to her, these different forms of the infinite contradict the basic existential freedom of man and therefore are not suitable to be determined as the meaning of life in the metaphysical sense.

Keywords: Beauvoir, existentialism, meaning of life, infinite, Hegel

Posseible: Journal of Philosophy, 2023, 12(1), 105.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8171421>

Category: Research Article / Date Submitted: 01.12.2022

Date Accepted: 05.04.2023 / Date Published: 25.07.2023

Beauvoir, Varoluşçuluk Ve Sonsuz

Deniz Soysal

1. Giriş

Robert C. Solomon varoluşçuluğun popülerliğini onun “‘büyük sorularla’ uğraşma cüretini göster”mesine bağlar. Bu büyük soruları şöyle özetler: “Yaşam ve ölümün anlamı, özgürlüğün temel önemi, özkimliğın kaygı yüklü doğası, modern yaşamın güçlükleri ve görünürdeki saçmalığı...” (Solomon 2020, VII) Ancak bu sorulara yanıt vermek için daha temel bazı soruların yanıtlanması gerekmektedir. Ben neyim? Ben nasıl bir varlığım? Ben ne türden bir varlığım? Bu sorular temelde metafizik sorulardır, o halde varoluşçuluk bu sorulara verilen yanıtların oluşturduğu metafizik bir temel üzerine kuruludur. Simone de Beauvoir’ı anlamak için işte bu metafizik sorulara yanıt oluşturan temel varoluşçu ilkeleri bilmek gerekir. Burada bu ilkeleri konumuz için gerekli olduğu kadarıyla özetleyeceğim. Birincisi, insan varoluşunun ona dışsal olan herhangi bir varlıktan, örneğin doğadan, Tanrı’dan ya da tarihten, gelen bir amacı, hedefi, anlamı ya da yönü yoktur. İkincisi, insan varoluşunun temel özelliği onun özgürlüğüdür. Üçüncüsü, insan varoluşu zamansaldır, yani geçmiş, şimdi ve geleceğe yayılmıştır, bu bütünlük bozulmaz, insan hep bir geçmişe sahiptir ve önünde hep bir gelecek vardır, ölümlü olduğunu bilse bile ölümünün zamanını bilmediği için gelecek ölünceye dek varlığını sürdürür. Dördüncüsü, “insan aşkınlıktır” (transcendence) (Beauvoir 2022, 201): İnsan tasarılar ya da projeler kurar, onları gerçekleştirmek için çabalar, tasarısını gerçekleştirdikten sonra yeni bir tasarım kurar ve bu böyle devam eder. Beauvoir felsefi sistemleri ya da felsefeleri bu ilkelere göre değerlendirir. Onun için insan ontolojik olarak en temelde özgürlük olduğu için, bir felsefi sistem mutlaka bu özgürlüğe uygun olmalı, onun olanağını yok edecek özelliklere sahip olmamalıdır.

Bu ilkeleri biraz daha ayrıntılı olarak inceleyelim. İnsanın, dışında bulunan bir otorite, bir güç tarafından doğuştan belirlenmiş ya da atanmış olan bir amacı ya da hedefi yoktur. Başka bir deyişle, varoluşçuluk insan yaşamının hazır ya da verili bir anlamı veya hedefi olduğu iddiasını reddeder. Bu durum genellikle absürt ya da saçma kavramıyla ifade edilir. Absürt kavramı insan yaşamının doğa, Tanrı ya da başka bir güç tarafından verili bir anlamı olmadığına insan varoluşunun anlamsız, başka bir deyişle hiçbir amaca hizmet etmeyen saçma bir varoluş olduğunu ifade etmek için kullanılır. Diğer yandan insan varoluşunun anlamsızlığı insanın özgür olduğunu da gösterir. İnsan belirlenmemiştir, dolayısıyla özgürdür, ne yapacağını, ne olacağını, neye yöneleceğini kendisi seçecektir. Verili bir amacın yokluğu ve onun beraberinde getirdiği bu özgürlük ağır bir yükür, bunu kabullenmesi zordur. Çünkü kabul edildiğinde ortaya yanıt verilmesi gereken onlarca soru çıkar. Bu sorulardan biri eyleme ilişkindir: Eğer insan yaşamının belirlenmiş bir amacı yoksa insanın neden herhangi bir şey yapması gereksin? Everest'e tırmanmanın, şarkıcı olmanın, bir ev satın almanın, okuldan mezun olmanın, olimpiyat şampiyonu olmanın ya da herhangi başka bir şey yapmanın ne anlamı var? Eğer dünyada olmamın, doğmamın ve yaşamamın; yani varoluşumun belirlenmiş, kesin bir anlamı yoksa, herhangi bir şey yapmanın da anlamı yoktur. Çünkü yaptığım şeyi kendisine dayanarak değerlendirebileceğim bir ölçütüm yoktur. Yapmamla yapmamam birdir. Ayrıca herhangi bir şey yapmayı seçsem bile, yaptığım şeyin doğru ya da yanlış olduğunu söylememi sağlayacak bir ölçütüm de yoktur. Bu sorunu tasarılarımı ya da yapmak istediklerimi ya da yaptıklarımı meşrulaştırma, "haklı çıkarma" (justification) (Bauer 2001, 144) sorunu olarak adlandırabiliriz.

Varoluşun saçmalığının kabulünün ardından insanın verebileceği iki tepki vardır. İnsan, mademki yaşamımın bir amacı yok o halde anın keyfini çıkarmaktan başka bir seçenek kalmıyor bana diye düşünebilir. Carpe diem (anı yaşa) sloganıyla bildiğimiz bu kaçışa Beauvoir karşı çıkar. Çünkü felsefi olarak an'a anlam veren geçmiş ve gelecektir. Beauvoir'a göre varoluşumuzun temel niteliklerinden biri tikel bir zaman diliminde var olmamızdır. Yani ben geçmiş, şimdi ve geleceğe yayılmış bir varoluşa sahibimdir, ne geçmişini ne de geleceğini varoluşumdan koparabilirim. Geçmiş ve gelecekle bağımı kesemem; bu da benim ontolojik olarak varoluş türümden, zamansal (temporal) bir varlık olmamdan kaynaklanmaktadır. 'Geçmişini geride bıraktım' dediğimde bile o geçmiş hala benim geçmişim olmayı sürdürür, aynı şekilde 'geleceğini ya da yarını umursamıyorum' dediğimde de hala önümde bir gelecek olduğu ve geleceğe doğru her an ilerlemekte olduğum gerçeğini değiştiremem. Dolayısıyla insanın anı yaşaması ontolojik olarak imkansızdır, bu nedenle anı yaşama düşüncesi varoluşunun absürtlüğüne bir çare olarak düşünülemez.¹

İnsanın eylemlerini meşrulaştıracak bir dayanak bulamama, onların doğruluğunu temellendirecek bir ölçüte sahip olmama durumu insanın kaygılanmasına neden olur çünkü eğer bir amacımız olsaydı yaptıklarımızı boşa yapmamış olur, ne yapacağımıza bu amaca göre karar verir ve doğruyu yapıyor olmanın rahatlığını yaşar, herhangi bir kaygı duymazdık. Bu kaygıyı gündelik hayattaki diğer kaygılardan ayırt etmek için onu varoluşsal kaygı (existential anxiety) olarak nitelendirebiliriz. Mutlak bir

1 Simone de Beauvoir'ın carpe diem düşüncesine getirdiği eleştiriyi şu makalemde inceledim: "Pyrrhus ile Cineas'ta Tasarı ve Aşkılık Temelinde Simone De Beauvoir'ın Carpe Diem Eleştirisi." Kilikya Felsefe Dergisi (2), Ekim 2019.

amaç, insanı biraz önceki sorulardan, ne yapacağına karar verme gerginliğinden koruyacağı içindir ki insanlar varoluşlarına mutlak bir anlam ararlar. Mutlak anlam ya da amaç bizi varoluşun absürtlüğünden korur ya da ondan kaçmamıza olanak sağlar.

İnsanın belirlenmemiş olmasının, bir amaç için dünyaya gelmemiş olmasının yanı sıra, onun aşkınlık olması da yine yaşamın anlamına ilişkin aynı sorunu ortaya çıkarır. Yukarıda ifade ettiğim gibi Beauvoir'a göre insan aşkınlıktır, yani o tasarılar kurar, başarır ya da başaramaz, ancak sonrasında yeni bir tasarı kurar ve varlığı bu tasarılar yoluyla geleceğe atılmaktan ibarettir. Her tasarımın bir hedefi ya da ulaşmak istediği bir sonuç vardır. Sonuç elde edildiğinde, o tasarı tamamlanmış, o sonuç ya da amaç aşılmış demektir. "Özünde değerler olan projeler peşinde koşmak," diye vurgular Jonathan Webber (2018), "evcil hayvan beslemek ya da gazete okumak gibi insan yaşamının isteğe bağlı bir özelliği değildir" (225). O halde aşkınlık insan varoluşunun tam da olduğu şeyi anlatmaktadır: tasarılar kurarak ve onları sonuca ulaştırıp aşarak ve sonrasında yeni bir tasarı ya da tasarılar kurarak var oluruz. Bunu kabul ettiğimizde "peki, bunun anlamı nedir?" diye de sormadan edemeyiz. Belli amaçlar edinir ve onların peşinden koşarım, ancak öyle görünüyor ki bunun bir sonu yoktur, yöneldiği belli bir hedef de yoktur. Tüm bu ardı ardına gelen tasarılar hiçbir yere gitmeyen bir merdivene tırmanmaya benzer ve eğer merdiven hiçbir yere gitmiyorsa niye böyle bir merdivene tırmanmak isteyelim ki? Beauvoir'ın iddiası başka türlü süneni yapmamızın olanaksız olduğu çünkü bizim varoluş biçimimizin bu olduğudur. Ancak Beauvoir da döneminin diğer varoluşçuları gibi farkındadır ki insanlar o merdivenin sonunda bir son basamak, aşılmayacak bir son nokta ya da hedef olmasını isterler. "Edimleri için," diyor Beauvoir (2022), "koşulsuz bir son (amaç) ister. Koşulsuz olsun ki ötesine geçilemesin. Aşkınlığının sınırlanmadan kendini bulacağı, hem sonsuz hem sonuçlanmış bir son olsun ister" (169). Daha önce de ifade ettiğimiz gibi eğer aşkınlığın yöneldiği böyle bir son nokta, aşılmayacak bir son hedef olsaydı, bu bizi kaygılanmaktan korurdu, nereye ve neden gittiğimizi bilir, eylemlerimizi düzenlemek için bir ölçüte sahip olurduk. Eğer böyle bir aşılamaz hedef varsa, o hedef mutlak olurdu. Bu yüzden Beauvoir (2022) insanlar tarafından eylemlerin nihai amaçları olarak kabul edilen şeyleri "mutlak amaç" ["absolute end"] olarak adlandırır (174).

Varoluşun anlamsızlığını ortadan kaldıracak mutlak amaç an'ı yaşayarak bulunamayacağından, insan yüzünü bu kez tam tersi bir yöne, yani sonsuza çevirebilir. Çünkü sonluluk içinde, yani sonlu, kırılabilir, ne zaman biteceği belirsiz yaşamımızda mutlak bir amaç bulmak olanaksızdır. Bu yüzden mutlak amacı sonsuzda aramak ilk bakışta bize mantıklı gelir. Sonsuz kavramı felsefede oldukça önemli bir kavramdır. Ancak gündelik hayatta da sonsuz kavramını onun üzerine pek fazla düşünmesek de kullanırız. Beauvoir (2022) şöyle bir örnek verir. Bir çocuk komşularının ölen oğlu için ağlamaktadır.

"O oğlan çocuğu senin kardeşin değildi ki," diyordu anne baba fazla hassas çocuklarına. Sonra da ekliyorlardı: "Hayatın boyu ağlayacak değilsin. Her gün dünyada binlerce çocuk ölüyor." Hayatımız boyu değil. O halde beş dakika ağlamak niye? Bütün çocuklar için değil. Bu çocuğa ağlamak niye? (166-67)

Bu örnek göstermektedir ki anne ve baba sonsuzluk kavramını çocuklarının ağlamasını durdurmak için kullanmaktadırlar. Sonlu olduğum için hiçbir eylemimi sonsuza dek sürdüremem. Anne baba çocuğa bunun imkansız olduğunu anlatmaya çalışır, eylemim sonsuzla karşılaştırıldığında öylesine küçülür ki anlamsızlaşır. Sonsuzluğun içinde beş dakikanın ne anlamı vardır, bugün ölen binlerce çocuk içinde bir çocuğun ne önemi vardır? Yani her eylemimizi sonsuzu bir ölçek olarak kullanarak anlamsızlaştırabiliriz. Bu farkındalık beni eylemekten uzaklaştırır. Beni bir hareketsizlik, hissizlik haline sokar. O halde ben sonluyum ve bunu değiştiremem ama varoluşuma bir anlam bulmak adına bir şekilde sonsuza uzanabilir miyim? Biliyorum ki eylemlerim sonsuz olamaz ama bu sonlu eylemlerim belki bir şekilde sonsuza hizmet edebilir. Peki ama nasıl, sonsuz dediğim şey ne olabilir?

2. Bir Sonsuz biçimi olarak Tanrı

İlk akla gelen çözüm, tarih boyunca pek çok kez sonsuz varlık olarak nitelendirilmiş olan Tanrı'ya hizmet etmektir. Pirus ve Sineas'ta Beauvoir Tanrı vardır ya da yoktur tartışmasına kesinlikle girmez. Tanrı'nın var olduğunu varsayarsak acaba Tanrı'ya hizmet ederek varoluşuma bir anlam bulabilir miyim diye sorar. Bu soruya yanıt vermek için Beauvoir iki farklı Tanrı anlayışını inceler. Birincisi mutlak ve mükemmel Tanrı'dır. Ancak böyle bir Tanrı için hiçbir şey yapamam, çünkü onun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Bu vurguyu özellikle Spinoza'da bulabiliriz. İkincisi kişisel bir tanrıdır, kendini benimle tamamlayacak, bana ihtiyaç duyan tanrıdır. Böyle bir Tanrı'nın mükemmel olmayacağı açık olsa da Beauvoir böyle bir Tanrı'ya en azından hizmet edebileceğimizi söyler. Yani Tanrı'ya hizmet edebilmemin olanağı onun bana ihtiyaç duyan mükemmel olmayan bir Tanrı olmasıdır. Ama burada da bir sorun ortaya çıkar: Ona ne yaparak, nasıl hizmet edeceğimi öğrenmem gerekir. Bir işarete, bilgiye ihtiyacım vardır. Bu işaret dünyevi bir işaret, insanın algılayabileceği bir işaret olmalı, örneğin bir ses ya da bir görüntü olmalıdır. Peki o ses ya da görüntü Tanrı'nın sesi mi? Şeytanın sesi mi? Zihnimin oyunu mu? Delilik mi? Bunu bilemem. Bu yüzden Kierkegaard böyle bir işareti takip etmeye karar vermenin yalnızca inanç yoluyla olabileceğini vurgular, rasyonel bir sorgulama sonucu ya da bilgi yoluyla değil. Felsefi, metafizik ya da mantıksal bir yolla Tanrı'nın benden neyi istediğini bulmam ya da bilmem mümkün değildir. Tanrı'nın mesajları ister vahiy yoluyla olsun ister başka bir yolla gelmiş olsun, bilgi alanına dahil değildir. Onlara ancak inanabilirim. Dolayısıyla böyle bir tanrıya da nasıl hizmet edeceğimi, ne yaparak hizmet edeceğimi bilmek gibi bir şansım yoktur, yapabileceğim tek şey eğer istiyorsam ona inanmaktır. Sonuç olarak sonsuza hizmet etmek için felsefi anlamda Tanrı'ya hizmet etme yolu ortadan kalkar.

O halde sonsuza hizmet etmek konusunda ısrarcıysak bunun başka bir yolunu aramak gerekmektedir. Bu noktada sonsuz olduğu düşünülen ilk alternatif insanlık olmuştur. Kendimi insanlığa adayabilirim, sonuçta insanlığın bir sonu olup olmadığını bilmiyorum.

3. Bir Sonsuz biçimi olarak İnsanlık

Acaba kendimi insanlığa adarsam, ona hizmet etmek yoluyla sonsuza hizmet etmeyi başarabilir miyim? Felsefe bize eylemlerimizi bu şekilde meşrulaştırabileceğimizi söyler mi? Beauvoir insanlığa hizmet etme düşüncesinin üç farklı şeklini inceler: dayanışma miti, evrim ya da ilerleme miti ve bilim.

Dayanışma mitine göre her insan insanlığın devamını sağlamada bir işlevi yerine getirir. Bu düşüncede insanlık bir organizmaya benzetilir. Bir organizmada bir organ çalışmadığı durumda tüm diğer organlar etkilenir ve bütün organizma hastalanır ya da ölür. Beauvoir, Ezop'un mide ve organlar masalını örnek verir. Buna göre midenin tüm yiyeceği almasına isyan eden organlar çalışmayı reddedince mideyle birlikte kendilerinin de sonunu getirirler. İnsanlık da bir organizma ise o halde her insan işlevini yerine getirmelidir ki insanlık varlığını sürdürsün (fablesaefaeop.com).

Bu durumda insanlık organizmasının bir parçası olan ben, işlevim ne ise onu yerine getirmeliyim. Beauvoir (2022) bu düşüncede iki sorun tespit eder. Birinci sorun böyle bir durumda benim yalnızca “dışsallık” olmamdır (176). Yani işlevimi sorgulamaksızın yerine getiririm, aynen bedenin organları gibi, ya da kolonideki bir arı ya da bir karınca gibi. Ama ben dışsallık değilim, ben içselliğim, yani özgürüm, sorgularım, benden beklenen işlevi yerine getirmemeyi seçebilirim. Yani dayanışma miti insan özgürlüğüne yer bırakmaz. Özgürlük ise Beauvoir için tam da insanın olduğu şeydir, özgürlük insanın temel ontolojik gerçekliğidir. İkinci sorun insanlığın bir birlik olup olmadığı sorunudur. İnsanlık gerçekten bir birlik midir, gerçekten tek bir organizma mıdır? Beauvoir'a göre hiçbir zaman tek bir insanlık için, başka bir deyişle bir bütün olarak insanlık için çalışmam. Bu imkansızdır çünkü her zaman bazıları için çalışırım ve aynı anda da bazılarına karşı çalışmış olurum.

Proletaryaya hizmet edersem, kapitalizmle savaşırım. Asker ancak düşmanlarını öldürmek suretiyle ülkesini savunur... Proletaryaya doğru kendimizi aşarken aynı hareketle tüm insanlığa doğru da kendimizi aşamayız... Onunla birlikte gelecekte sınıfların ortadan kalktığı bir insanlığa doğru kendimizi aşıyoruz denebilir mi? Fakat ilk önce, bugünün bir veya birkaç neslini gözden çıkarmak gerekecektir. Her zaman, bazı insanlar için ötekilere karşı çalışırız. (Beauvoir 2022, 178)

Buna dayanarak Beauvoir dayanışma mitinin felsefi olarak meşrulaştırılamayacağını iddia etmiştir. Peki insanlığı dayanışma miti üzerinden değil de ilerleyen, gelişen, daha ileri düzeye doğru evrilen bir şey olarak düşünürsek sonsuza hizmet etmenin bir yolunu bulabilir miyiz? Bu Beauvoir'ın evrim ya da ilerleme miti olarak adlandırdığı bakış açısidir. Evrim ya da ilerleme mitinin varsayımı şudur: Benden bir sonraki kuşaktan insanlar benim eylemimi kullanır ve kendi eylemlerini de sonraki kuşağa aktarır. Bu durumda ben önceki eylemi alıp kullanmakla (varsayımsal olarak daha iyisi için kullanmakla) görevliyim. O halde ben özgür değilim, çünkü “uysal, pasif bir

aracı”yım² (Beauvoir 2004, 109). Halbuki insan özgürdür. İlerleme miti de o halde insan özgürlüğüyle çelişmekte, insanın tam da olduğu şeyi reddetmektedir.

Sonlu eylemlerde anlam bulmanın zorluğu göz önüne alındığında insanın sonsuza hizmet etme konusundaki istekliliğini anlamak kolaylaşır, bu yüzden insanlar bir sonsuz olarak insanlığa hizmet etmenin alternatif yollarını aramıştır. Bunlardan üçüncüsü bilim için çalışmaktır. Luc Ferry’nin (2008) modern dönemdeki kurtuluş ideolojileri olarak sıraladığı ideallerden biridir bilim: “Kozmik bir düzene bağlanmanın, Tanrı’ya iman etmenin eksikliği duyulduğu için Modernler... ideolojiler icat ettiler.” Bilimcilik bunlardan biridir. “Hayatımızı bir ideale göre şekillendirerek,” diye devam eder Ferry, “ebediyete ulaşmanın bambaşka bir yolu tarafından ‘kurtarılma’ya duyduğumuz inancımızı muhafaza edebildik” (123-24). Peki bilim için çalışarak insanlık için çalışmış olur muyum ve bu yolla sonsuza hizmet edebilir miyim? Beauvoir bu soruya iki nedenle olumsuz bir yanıt verir. Birincisi bilimsel bir buluş yaptığımı varsayalım, bu buluşu kullanacak olan insanlardır ve ben insanların buluşumu nasıl kullanacaklarını bilemem, çünkü insanlar özgürdür. “Nobel,” der Beauvoir (2022), “bilim için çalıştığını sanıyordu ama savaş için çalışıyordu. Epikür daha sonra Epikürcülük adı verilecek şeyi öngörmemişti. Ne Nietzsche Nietzscheciliği ne İsa engizisyonu. İnsan ellerinden çıkan her şey hemencecik tarihin akışı ve ters akıntısı tarafından alıp götürülür” (180). İkincisi bilimsel buluşum yeni bir durum yaratır, bu durum önceki duruma göre iyi midir kötü müdür? Her ikisi de olabilir, yoruma açıktır. Tarihi bir ilerleme olarak görmeyen pek çok felsefe vardır. Örneğin Harari’nin (2019) Sapiens’te sunduğu görüş böylesi bir görüşün popüler bir örneğidir.

4. Felsefi bir sonsuz: Hegel’in Tini

Beauvoir son olarak sonsuz kavramına felsefesinde önemli bir yer vermiş olan Hegel’e döner ve Hegelci bir felsefenin bize sonsuza hizmet etmenin daha tutarlı bir yolunu sunup sunamayacağını inceler. Çünkü Hegel’in felsefesi bize ilerleme mitinin bir başka versiyonunu sunar. Burada Hegel gibi büyük bir filozofun felsefesini tüm yönlerini ortaya koymak olanaksızdır, ancak Beauvoir’ın eleştirisini anlamak için gerekli olduğu kadarıyla Hegel’in bazı temel düşüncelerini kısaca ifade etmek gerekmektedir.

Spinoza’da olduğu gibi Hegel de töz dediğimiz şeyin, ya da sonsuz varlık ya da gerçeklik dediğimiz şeyin, dünyanın dışında, ötesinde bulunan bir şey olduğunu kabul etmemiştir. O halde töz ya da gerçek varlık dediğimiz şey, tüm varlıkları içinde kapsamak, yani bu dünyaya, bu evrene aşkın değil içkin olmak zorundadır. Ama Hegel, Spinoza’dan farklı olarak, bu her şeye içkin tözün bir birey olarak düşünülmesi gerektiğini savunur. Böylece bu töz, bu dünya da dahil, varolan her şeyin neden varolduğunun gerçek bir açıklaması olacaktır. Yani Spinoza’nın tözü

2 İngilizce çevirisinde (Beauvoir 2004, 109) “docile, passive medium” ifadesini Kaya-Rocheman “ağırbaşlı, edilgen bir ortam” olarak Türkçeleştirmiş, ancak ağırbaşlı ifadesi docile sözcüğünde bulunan karşı çıkmayan, sorgulamayan, söz dinleyen anlamını vermemektedir. Bu vurguyu ifade edebilmek için uysal kelimesini tercih ettim. Ayrıca medium sözcüğünü de ortam olarak değil aracı olarak çevirdim. Cümlede Beauvoir ether ile insanlık arasında bir benzetme yapmaktadır, ether elbette bir ortam olarak düşünülebilir ancak dalgaların ilerlemesini sağlayan aracı işlevini görüyor olarak da ifade edilebilir.

için insan ya da bu dünya var olmuş olmamış, insanlar gelişmiş, çatışmış ya da çatışmamış önemli değildir. Halbuki Hegel'in tözü, ya da Tin, temelde akıl olduğu için, bu akıl ortaya çıkmalı, kendi bilincine yani öz-bilince ulaşmalı, böylece kendini sergileyerek özgürlüğe ulaşmalıdır. “[D]ünya tarihi,” diyor Hegel (1953), “tinin kendi doğasının bilgisini elde etme çabasının sergilenişidir. Tohumun ağacın tüm doğasını, onun meyvesinin tadını ve şeklini kendinde bulundurması gibi, tinin ilk izleri de esas itibarıyla tarihin bütünüdür” (23). Bu durumda insanlık tarihi, tinin kendi bilgisine ya da bilincine ulaşmasının ayrılmaz bir parçasıdır. Böylece evrensel tarih, amacı olan ya da belli bir amacın gerçekleşmesine yönelmiş bir süreçtir. O halde Hegel'e göre bu dünyanın bir amacı vardır, daha doğrusu, olan her şeyin bir amacı vardır, o da şudur: “Tin kendi özgürlüğünün bilinci ve bu yolla bu özgürlüğün gerçekleştirilmesi” (24). Bu bakış açısını benimsediğimde hem kendime hem de dünya tarihinde gerçekleşen tüm olaylara bakışım da değişecektir.

Hegel için tinin rasyonelliğinin tanınması, insanlığın öyküsünün anlamsız bir zulüm ve aptallıklar tarihi değil, ilerleme olarak görülmesi gerektiği anlamına gelir. Bu rasyonellik idealinin gerçekleşmesiyle şimdiki zaman sadece yeni bir dönem olarak değil, geçmişteki yüzyılların bir sonucu, gelişimi ve hatta doruk noktası olarak görülebilir. (Solomon 2020, 81)

Hegel'de insan var oluşunun, hatta salt bütün olarak insanlığın değil, bireylerin varoluşlarının büyük önemi vardır. Hegel insanlık tarihini de kapsayan evrensel tarih ya da evrenin tarihini tek bir evrensel tinin gelişimi olarak görür. Bu gelişim diyalektik bir süreç yoluyla ilerler. Hegel'e göre yapılan her şey bir sonraki aşamasında korunur, bir senteze, bir uyuma ulaşır.

Hegel'e göre insanlar Tanrı'ya bağlı olduğu ölçüde Tanrı da insanlara bağlıdır; zira sadece insan etkinliği ve öz-farkındalık aracılığıyla tanrısal olan kendini gerçekleştirir. Eğer insanın öz-farkındalığı ve etkinliği olmasaydı, tanrısal doğa elbette yine var olurdu; ancak o zaman kusurlu, gelişmemiş, belirsiz ve potansiyel olarak kalırdı. Öyleyse sadece etkinliğimiz aracılığıyla tanrısal olanı mükemmelleştirilebilir, tamamlayabilir ve gerçekleştirebiliriz, böylece insan etkinliğinin kendisi tanrısal hale gelir... Sadece etkinliğimiz aracılığıyla ki Tanrısal olanın kendini gerçekleştirme hasebiyle eylemde bulunmak için, yani kutsal bir görevi ifa etmek için bir nedenimiz vardır. Eylemde bulunarak Tanrı'nın özünü gerçekleştirebiliriz. (Beiser 2019, 108)

Dolayısıyla Tanrı ya da evrensel tinin insana, insanın bireysel varoluşuna ve onun eylemlerine ihtiyacı vardır, çünkü onlar olmadan öz-bilincine ulaşamaz. “Bir ilke, bir yasa, örtük bir şeydir,” diyor Hegel (1953), “böyle olduğu için, her ne kadar kendinde doğru olsa da tam olarak gerçek (fiili) değildir... Onun gerçeklik haline gelebilmesi için ikinci bir unsur, yani etkinlik, gerçekleştirme ona eklenmelidir. Bunun kaynağı istençtir, genel anlamda insan etkinliğidir” (27-28). Beauvoir (2022) bu düşünce biçimini “Hegelci iyimserlik” olarak nitelendirir (182). Yani ne

yaparsam yapayım insan olarak Tanrı'nın ya da tinin gelişimine katkıda bulunmuş olurum. Benim eylemim ya da etkinliğim yoluyla tin, kendi öz-bilincine ulaşacak ve özgürlüğünü gerçekleştirecektir ya da özgürleşecektir. Beauvoir (2022) savaşta yenilen bir komutan örneği verir. Hegelci sisteme göre bu komutanın üzülmesine gerek yoktur çünkü, Beiser'in yukarıdaki ifadesini kullanırsak, yenilim bile kutsal bir görevin yerine getirilmesidir. O halde bu iyimserliği takınabilmem için "evrenselin bakış açısını benimse"mem gerekir (183). Bu bakış açısı diyalektik bir bakış açısıdır. Beauvoir'ın (2022) Hegelci diyalektiği nasıl anladığını görmek için verdiği iki örneği inceleyelim:

...eğer tarihin bütününe göz önüne alırsak olaylarla insanlar arasındaki görünür ayrımın azaldığını, tüm anların uzlaştığını görürüz. Engel, kendisini yıkan mücadelenin bir parçasıdır. Kübizm, Empresyonizm'le savaşıyor ama ancak onun sayesinde var olmuştur ve geleceğin resim sanatı ikisinin de ötesinde tanımını bulacaktır. Robespierre, Thermidor devrimi tarafından öldürüldü ama Robespierre ve Thermidor, Bonapart'ta buluştular. Tarihi ve tekil alını yazısını gerçekleştirerek her insan evrenselin içindeki yerini bulabilir. (182)

Bu sürecin neden diyalektik bir süreç olduğu açıkça görülmektedir: karşıtlar birbirleriyle mücadeleleri, tam da karşıtlıkları yoluyla daha yüksek bir biçimi içinde barındıran bir senteze ulaşır. Tez ile antitez sonuç olarak ölür ya da yok olur ama senteze onların varlığı sayesinde ulaşılır, dolayısıyla başka bir açıdan bakıldığında varlıklarını sentez içinde sürdürdükleri söylenebilir. Zaten Hegel (1953) de tarihin üzüntü duymadan bakamayacağımız sayısız olayla, haksızlıkla, savaşlar, gözyaşları ve kan ve can kaybıyla dolu olduğunu bilmektedir ve bunu nasıl değerlendirmemiz gerektiği sorusunu kendisi doğrudan sormuş ve yanıtlamıştır:

...tarihi, halkların mutluluklarının, devletlerin bilgeliğinin ve bireylerin erdeminin kurban edildiği bir mezbaha tezgahı olarak düşünürken, ister istemez bir soru ortaya çıkar: Hangi ilke için, hangi nihai amaç için bu korkunç kurbanlar verilmektedir.

Buradan sıklıkla bizim incelememizin başlangıç noktasına ilerlenir: iç karartıcı bir duygu ve hüznü bir düşünüşten oluşan bu manzarayı oluşturan olaylar, bu zorunlu yazgıyı, bu mutlak ya da nihai amacı ya da, aynı kapıya çıkan şey olan, dünya tarihinin hakiki sonucunu gerçekleştirmenin tek yoludur. (27-28)

O halde konu sadece savaşta ya da mücadelede yenilen taraf olmak değil, insanların tarih boyunca yaşadıkları küçük ya da büyük tüm acılardır. Hegel (1953) tarihi bir mezbahaya benzetirken haksız değildir, ancak bu durum Hegel'i kötümserliğe götürmemiştir, aksine o buna bir açıklama getirilebileceğini ve felsefenin bize bir teselli sunduğunu düşünmüştür.

[Dünya tarihinde tikelin oynayacağı kendine ait bir rolü vardır; o sonludur

ve böyle olduğu için yok olmalıdır.] Mücadelede kendini tüketen ve bir parçası zarar gören şey tikeldir. [Ama evrensel tam da bu mücadeleden, tikelin yıkımından ortaya çıkar.] Karşıtlık ve kavganın içine kendini sokan ve kendini tehlikeye maruz bırakan genel İde değildir; o arka planda, el değmemiş ve zarar görmemiş olarak kalır. Bu *Aklın Hilesi* olarak adlandırılabilir – o tutkuları kendisi için işe koşar, bu arada sayesinde kendini geliştirdiği bu şey ise ceremesini çeker ve zarar görür. Çünkü kısmen olumsuz, kısmen olumlu olan fenomenal olandır. Tikel evrensel karşılaştırıldığında çok değersizdir; bireyler feda edilirler ve terk edilirler. İde, varoluşu ve faniliğin vergisini, kendi öz kaynaklarından değil bireylerin tutkuları ile öder. (43)

Bu alıntıdan da görülebileceği gibi insanın acıları konusunda bulacağımız teselli bunun kaçınılmaz olduğu düşüncesidir. Beauvoir ise Hegelci iyimserliğe kapılmamak için önemli nedenlerimiz olduğunu düşünür. Öncelikle Beauvoir Pirus ile Sineas'ın ilk bölümlerinde neyin bana ait olduğunu sormuş ve ancak eylemlerime benim diyebileceğim sonucuna ulaşmıştı. Hegel ise evrensel tin bakış açısından bakmamı, tinin gelişimini kendime mal etmemi beklemektedir. İyimserliğinin kaynağı da budur.

Hegel şöyle der: Metninin tek amacı imparatorluğun çöküşünün ardında yatan nedenleri anlamak ve neden olayların gerektiği gibi olduğunu ve başka türlü olamayacağını bilmektir. Hegel, eğer sadece tarihsel gelişimin ardındaki zorunluluğu bilseydik, bunun söz konusu meseleye yönelik daha “soğukkanlı bir anlayışı ve mutedil bir dayanma gücü”nü artıracaklarını açıklamıştı. Bizi hayal kırıklığına uğratan gerçekliğin kendisi değil, gerçekliğin olması gerektiği gibi olmaması düşüncesidir. Bununla birlikte, eğer gerçekliğin olması gerektiği gibi olduğunu bilirsek, o zaman onun gerçekte olması gerektiği gibi olacağını da kabul ederiz. (Beiser 2019, 282)

Beiser'in ifade ettiği gibi, Hegel'in düşüncesinde hayal kırıklığından kaçınmanın yolu olanların olması gerektiği gibi olduğunun farkına varmaktır, ancak burada vurgulanması gereken şey bu “olması gerektiği gibi” ifadesinde barındırılan örtük düşüncedir: Olması gereken şey Tinin öz-bilince ulaşmasıdır ve bireyler bu hedefe giden kaçınılmaz yolun, yani tarihin, Hegel'in sözleriyle, “ceremesini” çekecek olan varlıklardır. Ceremesini çekecekler ancak böylece Tinin özgürleşmesinde pay sahibi olacaklardır, çünkü bu süreç insanlık tarihi olmadan gerçekleşemez. Halbuki Beauvoir'a göre benim eylemimi alıp kullanan insanların yaptıkları benim değildir, çünkü eylemlerimin gelecekte alacağı yönü, kullanılacağı biçimleri bilemem. Hegel ise bunu bilebileceğimizi düşünmektedir: Tin öz-bilince ulaşacaktır. Beauvoir bu bakış açısının eylemlerimin tekil doğasını reddettiği için yanlış olduğunu savunur; yani, savaşta aldığım yenilginin ilerideki uygarlığın gelişimi, böylece evrensel tinin öz-bilince ulaşabilmesi için bir adım olduğunu düşünerek mutlu olmam ya da teselli bulmam mümkün değildir; benim tasarım ya da projem girdiğim savaşı kazanmaktır, yani savaşa yenilmek için girmemişimdir. Bu yüzden evrensel tinin (*universal spirit*) bakış açısıyla bakmam, eylemlerim her zaman “tekil bir doğaya” ya da “tekilliğe”

sahiptir.³ “Kendisi evrensel olmadığına göre,” der Beauvoir (2022), “nasıl olur da evrenselin bakış açısını alabilir? Kendinden başka hiç kimsenin bakış açısına sahip olunamaz.” (182)

Böylece Beauvoir sonsuzun her türünü inceleyerek yaşamın absürtlüğüne bir yanıt olup olamayacağı sorusuna olumsuz yanıt verir. Sonsuza hizmet etmem mümkün değildir. Mussett’in (2006) deyiimiyle “metafizik olarak dürüst bir hayat” yaşamak istiyorsak varoluşumuzun belirlenmiş bir amacı olmamasının çözümünün sonsuzda olmadığını kabul etmemiz gerekir (232). Yani eylemlerimi sonsuza dayanarak haklı çıkaramam. Beauvoir’ın incelemesi ve ortaya koyduğu argümanlar, varoluşçu düşüncenin yaşamın anlamı sorununu ne kadar ciddiye aldığını ve bu soruya verilen yanıtları büyük bir titizlikle incelediğini göstermektedir.

3 İngilizce çevirisinde “singular nature of his project” olarak çevrilmiş (Beauvoir, 2004, 112), Türkçe çevirisinde ise “tekilliği” olarak çevrilmiş (Beauvoir, 2022, 184), bu nedenle iki ifadeye de yer verdim.

Kaynakça

- Bauer, Nancy. 2001. *Simone de Beauvoir, Philosophy and Feminism*, New York: Columbia University Press.
- Beauvoir, Simone de. 2004. "Pyrrhus and Cineas." (Margaret A. Simons, der.), *Philosophical Writings* içinde. Urbana & Chicago: University of Illinois Press.
- Beauvoir, Simone de. 2022. *Müphemlik Ahlakı Üzerine – Pirus ve Sineas*, çev. Gülçin Kaya-Rocheman, İstanbul: Everest Yayınları.
- Beiser, Frederick. 2019. *Hegel*, çev. Seçim Bayazıt, İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Ferry, Luc. 2008. *Gençler için Batı Felsefesi*, çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Harari, Yuval Noah. 2019. *Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens*, çev. Ertuğrul Genç, İstanbul: Kolektif Kitap.
- Hegel, George W. F. 1953. *Reason in History: A General Introduction to the Philosophy of History*, İng. çev. Robert S. Hartman, New York: The Liberal Arts Press.
- <https://fablesfaesop.com/the-belly-and-the-members.html>, Ekim 2022'de giriş yapılmıştır.
- Mussett, Shannon M. 2006. "Ageing and Existentialism: Simone de Beauvoir and the Limits of Freedom," *Death and Anti-Death, Volume 4: Twenty Years After De Beauvoir, Thirty Years After Heidegger*, der. Charles Tandy. Palo Alto: Ria University Press.
- Solomon, Robert C. 2020. *Akılcılıktan Varoluşçuluğa: Varoluşçular ve 19. Yüzyıldaki Kökleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Webber, Jonathan. 2018. "Beauvoir and the meaning of life," *The Meaning of Life and the Great Philosophers*, der. Stephen Leach ve James Tartaglia, New York: Routledge.